

**YANGI O‘ZBEKISTONDA AXBOROT ERKINLIGI HAMDA
DEMOKRATIK FUQAROLIK JAMIYATI QURISHDA YOSHLARNING
DUNYOQARASHINI RIVOJLANTIRISH**

Po‘latov Jalol Rustamovich

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti
tayanch doktoranti.

Annotatsiya: maqolamizda yangi O‘zbekistonda axborot kommunikatsiyalar sohasidagi o‘zgarishlar, axborot olishdagi erkinlik masalasi, OAVning davlat tomonidan nazoratga olish sabablari to‘g‘risida fikr yuritiladi. Shuningdek, demokratik fuqarolik jamiyati qurishda axborot erkinligi atroflicha tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: axborot erkinligi, kommunikatsiya, axborot kommunikatsiya texnologiyalari, axborot xavfsizligi, Niklas Luman, demokratik fuqarolik jamiyati, OAV, axborot tahdidlari.

Bugungi kunda yurtimizda axborot xavfsizligi hamda erkinligi borasida bir qator amaliy ishlar amalga oshirilmoqda. Bularning barchasi Yangi O‘zbekistonda axborot erkinligi hamda bu orqali demokratik fuqarolik jamiyati qurish orqali yurtimizning yosh avlodlariga keng imkoniyatlar ochishdir. Bunga misol qilib “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” da OAVni rivojlantirish va ularda fuqarolik jamiyatiga xos bo‘lgan sifatlarni shakllantirishda rivojlangan davlatlar tajribasini mukammal o‘rganishga, ularni milliy tajriba bilan uyg‘unlashtirishga ehtiyojlar seziladi. Zero, mazkur strategiyasidagi quyidagi vazifalar OAVni rivojlantirishga qaratilgan: “davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligini ta’minlash, jismoniy va yuridik shaxslarning huquq va erkinliklari hamda qonuniy manfaatlariga oid axborotni taqdim qilishning zamonaviy shakllarini joriy etish, “elektron hukumat” tizimini takomillashtirish, davlat xizmatlari ko‘rsatishning samarasi, sifatini yuksaltirish va bu xizmatdan aholi hamda tadbirkorlik subyektlari tomonidan foydalanish imkoniyatini oshirish”⁶⁰.

Bugungi jadal globallashuv davrida dunyoda umuminsoniy qadriyatlarining tez suratlar bilan o‘zgarishi, ularning buzilishi, dunyoning turli mintaqalarida urushlarning hanuzgacha davom etishi, ekstremizm va terrorchilik g‘oyalarining yashayotganligi jamiyatda salbiy hodisalarni keltirib chiqarayotganligi barchamizga ayondir. Shunday ekan bunday nohush hodisalardan yoshlarimizni asrash, ularning ma’naviy immunitetini oshirish kabi vazifalar bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri bo‘lib qolmoqda.

XX asrning so‘nggi choragida rivojlangan mamlakatlarda demokratik fuqarolik jamiyati shakllanishi natijasida axborot kommunikatsiyalarini rivojlantirishga zarurat ancha kuchaydi. Zero, keyingi o‘n yilliklarda jamiyatning o‘zi kommunikatsiyalardan iborat degan qarashlar paydo bo‘ldi.

Jumladan, taniqli nemis olimi Niklas Lumanning fikricha, “kommunikatsiya birdan-bir ijtimoiy struktura paydo qiluvchi birlik bo‘lib, u o‘zining ichki strukturaga

⁶⁰ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 йил 28 январдagi “2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi PF-60-son farmoni// <https://lex.uz/uz/docs/5841063#undefined>

ega bo'lishidan tashqari, ayni paytda, uchta unsur dan iborat holda namoyon bo'ladi: xabarlar, axborotlar va tushunish (ya'ni, kommunikatsiyalar)"⁶¹, degan fikrlarni bildirib o'tadi.

Biroq, bizning fikrimizga ko'ra bu unsurlarni o'z-o'zidan (kommunikatsiyagacha yoki undan keyin) yashaydigan va mustaqil ravishdagi mavjudlik, deb qaramaslik lozim, ya'ni sinergetik yondavush bor deb qaralmaslik lozim.

Kommunikatsiya ana shu unsurlar aloqalari natijasi o'laroq ro'yobga chiqadi, xabarlar va axborotlarni farqlash va bir-biridan ajratish jarayoni uni vujudga keltiradi. Kommunikatsiya ana shu farqlar mavjud bo'lgan muhitda amalga oshadi: xabarlardan axborotlar ajralib chiqadi. Bu farqlashlarni (bir vaqtning o'zida ularning yaxlitligini) anglash xabarlar va axborotlarni tushunishga olib boradi.

Taniqli olim N. Lumanning fikricha, kommunikatsiya haqiqatan ham sotsial hodisadir. Shuning uchun ham kommunikatsiyalar funksiyasiga kiradigan - har qanday yo'sinda "ijtimoiy" (jamoaviy) ongni qurishni, demakki, to'laqonli bir-birini anglash ma'nosidagi konsensusga ham erishishni ularsiz amalga oshirib bo'lmaydi. Kommunikatsiya – bu sotsial tizimning imkoniyatdagi birligi, ayni kommunikatsiyaning o'zi yana komunikatsiyaning yordamida aks ta'sir qilishga ega bo'lgan birlikdir⁶².

Yuqoridagi keltirilgan tahlillardan ko'rinib turibdiki, axborot texnologiyalarni rivojlantirish demokratik fuqarolik jamiyatini shakllantirishning asosiy omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Bulardan xulosa shuki, jamiyatda nafaqat kommunikatsiyalar, balki axborot kommunikatsiyalari ham bir tomondan demokratik fuqarolik jamiyati institutlari o'zaro aloqalarini, ikkinchi tomondan, davlat organlari bilan jamiyat institutlari o'zaro munosabatlarini rivojlantirish omili ekanligi o'z isbotini topdi.

O'zbekiston davlati AKT sohasini jadallik bilan rivojlantirish maqsadida "LG CNS" (Koreya), "Veon" (Niderlandiya), "Telia company" (Shvetsiya), "Atlas International" (Germaniya), "Kurt Mitterfellner GMBH" (Germaniya), "Kurt Mitterfellner Asia Ltd" (Singapur), "Fingacom AG" (Shveysariya) kompaniyalari bilan yaqin hamkorlik qilmoqda.

"O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi" va uni amalga oshirish maqsadida qabul qilingan Prezident farmonlari va hukumat qarorlarida mamlakatda istiqbolda AKT sohasida quyidagilar strategik maqsadlar sifatida belgilangan:

— Telekommunikatsiya infratuzilmalarini modernizatsiyalash, jumladan, Internet tarmog'iga kirish ko'lamini kengaytirish, jumladan, telefon aloqalari, televidenie va radio eshittirishlarni to'liq ravishda raqamli tizimga o'tkazishni ta'minlash;

⁶¹ Sherzodxon Qudratxo'ja. Fuqarolik jamiyatini rivojlantirishda axborot kommunikatsiyalarining roli. Siyosiy fanlar sohasida tadqiqotlar. Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to'plami.– T.: "Complex Print". –B.5.

⁶² Луман Н. Л Общество как социальная система. Пер. с нем./ А. Антоновский.-М:Логос.2004.– С. 88-94

— “Elektron hukumat”ni joriy etish bo‘yicha davlat dasturini amalga oshirish;

— Internet tarmoqlarida milliy segmentni shakllanishi jarayonini yanada oshirish;

— Sog‘liqni saqlash, aholini ijtimoiy himoya qilish, ta’lim, kommunal xizmat, turizm sohalariga zamonaviy axborot tizimlari, dasturiy mahsulotlar va ma’lumotlar bazasini joriy etish;

— Toshkent shahrida “Aqlli shahar” texnologiyalarini yaratish maqsadida “Aqlli hisoblagich” va “Aqlli transport” va “Aqlli meditsina” yo‘nalishlariga oid loyihalarni amalga oshirish;

— 2020 yilgacha “raqamli iqtisodiyot”ga o‘tish, “blokcheyn” texnologiyalarini rivojlantirish dasturini amalga oshirish, 2021 yil 1 yanvardan boshlab “blokcheyn” texnologiyasini joriy etish va boshqalar.

Lekin, shu bilan birga, jamiyat va davlat hayotida OAV xali fuqarolik jamiyatining instituti sifatida o‘zini to‘liq namoyon qila olgani yo‘q. 2020 yil may oyida bir guruh rusiyzabon madaniyat xodimlari rus tiliga davlat maqomini berishni ko‘tarib chiqqanlarida rasmiy OAV ularga nisbatan o‘zlarini prinsiaal pozitsiyalarini namoyish qila olmadi. Milliy TVda ham shu kabi ahvol aniq sezildi.

Shuningdek, Jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti rektori Sherzod Tojiddinovich Qudratxo‘jayevning O‘zbekistonda yashab turib shu yut tilini bilmaslik to‘g‘risidagi intervyusi ortidan kelib chiqqan Rossiyaning bunga bergan e‘tiroziga ham yurtimizdagi mutasaddilardan hech qanday rasmiy bayonot yangramadi.

Muhim muammo shuki, gazetalarimiz o‘quvchilari va muxlislari yildan-yilga kamayib bormoqda. Aksariyat jurnallarda insonning ma’naviy rivojlanishi va fuqarolik jamiyati g‘oyalarining yoshlarga ta’siriga doir maqolalarni topish amri mahol. Radio kanallarimiz o‘zlarining millionlab tinglovchilarini yo‘qotib qo‘ydi. Umuman, olganda bu sohada muammolar to‘planib yotibdi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, mamlakatda OAV vositalarini va boshqa axborot kommunikatsiyalarini rivojlantirish davlat boshqaruv tizimida ma’muriy islohotlarni amalga oshirish islohotlarining tarkibiy qismlaridan biri sifatida qaralmoqda. Shunday ekan, OAV davlat nazoratida bo‘lishi maqsadga muvofiq sababi turli chet davlatlaridan moliyalashtirilayotgan povakatsion axborotlarning tarqalishiga chek qo‘yiladi. Ammo, davlat nazoratida bo‘lishi uning senzura bilan taqib etilishi demokratik fuqarolik jamiyati prinsplariga ziddir. OAV vositalarini esa yoshlar ma’naviy dunyoqarashiga kuchli ta’sir eta oladigan omilga aylanishi kutilmoqda. Shuning uchun ham bu sohada jiddiy o‘zgarishlar qilish, yangilangan O‘zbekiston OAVni rivojlantirish faqat jurnalistlarning emas, balki barcha jamiyat a’zolarining vatanparvarlik burchidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 йил 28 январдаги “2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi PF-60-son farmoni// <https://lex.uz/uz/docs/5841063#undefined>

2. Sherzodxon Qudratxo‘ja. Fuqarolik jamiyatini rivojlantirishda axborot kommunikatsiyalarining roli. Siyosiy fanlar sohasida tadqiqotlar. Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to‘plami.– T.: “Complex Print”. –B.5.

3. Луман Н.Л. Общество как социальная система. Пер. с нем./ А. Антоновский.-М:Логос.2004.– С.88-94

4. MADATOVICH, RUZIMURODOV SIROJ. “Oilada bolalarni tarbiyalashda sog‘lom muhitni shakllantirishning estetik xususiyatlari”. *JournalNX* 6.04 (2020): 88-90.

5. Жўраев, Лукмон. "ЁШЛАР ИҚТИСОДИЙ ХУЛҚ-АТВОРИДА ТРАНСФОРМАЦИЯ." *Journal of Social Sciences* 1.02 (2022): 51-55.

6. Джураев, Л. Н. "ИННОВАТСИОННЫЙ ПОДХОД К ПОВЫШЕНИЮ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ МОЛОДЕЖИ." *НАУКА И СОВРЕМЕННОЕ ОБЩЕСТВО: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ*. 2020.

7. Sadriyevna, Azizova Laylo, and Xoliqulov Muhammad Qaxor o‘g‘li. "KOMIL INSON FALSAFIY GENEZISIDA ABU ALI IBN SINO QARASHLARI TAHLILI." *BARCHA SOHALAR BO‘YICHA* (2023): 32.

8. Yaxshilikov, J., and Muhammadiev N. Milliy g‘oya. "O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi." *Toshkent, “Cho‘lpon* (2018).

9. Yaxshilikovich, Y. J. "Information and communication technologies as the main philosophical attribute of an informed society." *European Journal of Molecular and Clinical Medicine* 7.7 (2020): 681-686.